

การแพ้ยา

พญ.ชามาศ วงศ์ษา

สาขาโรคภูมิแพ้และภูมิคุ้มกัน

ภาควิชาอายุรศาสตร์

Faculty of Medicine Siriraj Hospital

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

การแพ้ยา (Drug allergy) คือ ปฏิกิริยาไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาที่เกิดจากการตอบสนองทางระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายอย่างจำเพาะต่อยา มักเป็นปฏิกิริยาที่ไม่สามารถคาดเดาได้ และไม่เกี่ยวข้องกับขนาดของยา ในทางการแพทย์จำเป็นต้องแยกกับคำว่า ผลข้างเคียงของยา (Side effect) คือ ฤทธิ์ของยา ซึ่งสามารถคาดเดาว่าจะเกิดได้ และมักเกี่ยวข้องกับขนาดยา

ยกตัวอย่างเช่น รับประทานยา ไอบูโพรเฟน (ยาแก้ปวด) แล้วมีอาการปวดแสบท้อง เรียกอาการนี้ว่าเป็น “ผลข้างเคียง” เกิดจากฤทธิ์ของยาแก้ปวดที่ยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ชนิดหนึ่งในระบบทางเดินอาหาร แต่หากเกิดอาการผื่นลมพิษ คัน ความดันโลหิตต่ำ จะเรียกปฏิกิริยาเหล่านี้ว่า “การแพ้ยา” เกิดจากยาไอบูโพรเฟนไปกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันให้สร้างสารออกมาต่อต้านจนเกิดเป็นอาการแพ้ขึ้น

ในกรณีที่อาการเกิดจากผลข้างเคียงของยา การปรับลดขนาดยา หรือรักษาอาการข้างเคียงนั้นคู่กันไป ก็มักจะสามารใช้ยานั้นต่อไป โดยขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแพทย์ผู้รักษา

อาการแพ้ยา สามารถเกิดได้ในหลายระบบ ได้แก่

1. ระบบผิวหนัง เช่น ผื่นคัน ลมพิษ ตัวแดง ตุ่มน้ำพองเป็นต้น
2. ระบบทางเดินหายใจ เช่น หายใจเหนื่อย หอบ หลอดลมตีบ ปอดอักเสบ เป็นต้น
3. ระบบหัวใจและหลอดเลือด เช่น หน้ามืด เวียนศีรษะ ความดันตก หหมดสติ เป็นต้น
4. ระบบทางเดินอาหาร เช่น ปวดท้อง อาเจียน ตับอักเสบ เป็นต้น

หากมีอาการหลายระบบ และเกิดภายในเวลาอันรวดเร็ว ไม่เกิน 1 ชั่วโมงหลังได้รับยา เรียกว่า

การแพ้ยารุนแรง (drug anaphylaxis) ซึ่งเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

นอกจากนี้ยังมีการแพ้ยาแบบเกิดขึ้นช้า มักเกิดหลังได้รับยาไปแล้วมากกว่า 1 ชั่วโมง โดยมักเกิดอาการทางผิวหนัง มักไม่เป็นอันตรายมาก แต่หากมีอาการตุ่มน้ำพอง ผื่นลมพิษ เยื่อตา ปากหรืออวัยวะเพศเป็นแผล มีตุ่มหนอง หน้าบวมแดง มีไข้ อ่อนเพลีย จะถือว่าเป็นสัญญาณอันตรายของการเกิดผื่นแพ้ยารุนแรง (severe cutaneous adverse drug reaction) ซึ่งเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

วิธีการรักษาเบื้องต้นเมื่อสงสัยว่าแพ้ยา

1. หยุดยาที่สงสัยทันที
2. หากมีอาการสงสัยการแพ้รุนแรง หรือผื่นแพ้ยารุนแรง ให้รีบไปโรงพยาบาลทันที พร้อมกับนำยาทั้งหมดที่รับประทานไปด้วย
3. ถ่ายรูปผื่นที่เกิดขึ้น เพื่อให้แพทย์วินิจฉัย เนื่องจากผื่นบางชนิด เช่น ลมพิษ มักหายไปเองได้อย่างรวดเร็ว

วิธีการปฏิบัติตัวเมื่อแพ้ยา

1. หลีกเลี่ยงยาที่แพ้ และยาที่มีโครงสร้างคล้ายคลึงกัน
2. พกบัตรแพ้ยา และแสดงบัตรเสมอ เมื่อซื้อยา หรือรับบริการในโรงพยาบาล/คลินิก
3. ใช้ยาเท่าที่มีความจำเป็นโดยเฉพาะยาปฏิชีวนะ
4. ไม่ควรลองใช้ยาที่สงสัยว่าจะแพ้เอง หรือรับประทานยาแก้แพ้ก่อน เนื่องจากไม่สามารถป้องกันการแพ้ยาได้ และอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้
5. หากมียาต้องสงสัยหลายชนิด หรือเป็นยาที่มีความจำเป็นที่ต้องใช้ในอนาคต เช่น ยาปฏิชีวนะกลุ่มเพนิซิลลิน (penicillin) ยาชา ยาที่ใช้ในการผ่าตัดดมสลบ เป็นต้น ควรพบแพทย์โรคภูมิแพ้ เพื่อวางแผนการทดสอบยาต่อไป

ความรู้เรื่องการทดสอบยาเบื้องต้น

การทดสอบยา เป็นการทำให้ทดสอบว่าแพ้ยาจริงหรือไม่ และเพื่อหาว่าผู้ป่วยใช้ได้อย่างปลอดภัยในอนาคต การทดสอบยาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การทดสอบทางผิวหนัง การตรวจเลือด หรือการได้รับยาอย่างช้าๆ ในความดูแลใกล้ชิดของแพทย์โรคภูมิแพ้ เป็นต้น การตัดสินใจว่าควรทดสอบยาหรือไม่ ควรเลือกวิธีการใด ขึ้นกับสถานะของผู้ป่วยแต่ละราย และดุลยพินิจของแพทย์โรคภูมิแพ้